

GÖMÖRI GYÖRGY

ERDÉLYI ARCOK

BOOKART

A kötet megjelenését támogatta a Communitas Alapítvány

A kötetet Somogyi Győző munkáival illusztráltuk

ISBN 978-606-8351-99-5

© Gömöri György, 2018

© Somogyi Győző, 2018

© Bookart, 2018

A csendes Gyilkoson

Nyugalmas tükrén a cölöpös tónak
bölcső-szelíden ringat a csónak.

Temető ez a tó, fák temetője,
vízbe temetkezett fenyvesek őre.

Alattunk csendesen bomlik az erdő,
mely vala régen messzirezengő,

mely vala régen jószagú, délceg,
rejteke őzek friss örömének,

rejteke fűnek, sziklamohának,
barna toboznak, sárga virágnak.

– Magyarok rendelt kicsike népem,
ki élsz idegenség rengetegében,

s vagy, mint ama fenyves, messzirezengő,
éktelen sorsán árva merengő,

vaj te is, kicsiny erdélyi népem,
váradi magyar és zajzoni székely,

ki még az anya nyelvét beszéled –
meddig tart benned, meddig a lélek?

Fogyatkozó nép, nem süllyedsz-é el
nagy idegenség rengetegében,

nem lep-é árral más elem nyelve
féltett világod tóvá temetve?

– Talaj a fák alatt, kössél keményen,
gyökerek, bennetek minden reményem.

Fenyő-testvérek, csak fel a fejjel!
Szálljatok szembe a veszedelemmel!

Szivárgó vízzel is, harsogó árral is,
az égből lecsapó tüzes villámmal is!

Fenyvesem, innen nem menekülhetsz,
meggyarapodhatsz vagy sírba merülhetsz.

Favágók jönnek? Hiába jönnek!
Szívós ereje lészen a rögnek,

erőszak ellen bolydul az erdő,
viharrá buzdul benne a szellő,

s hajlongva, zúgva mindenegy fája
készül a harcra – nem a halálra!

Nyugalmas tükrén a cölöpös tónak
bölcső-szelíden ringat a csónak.

Fenyőfák jobbra és fenyőfák balra,
köztük a nap, mint nagy aranyalma.

Fenyőfák tartják törzsük az égnek.
Nem félnek. Állnak. Élnek. S remélnek.

Tengeri út leírása A. D. 1664

Bethlen Miklós uram emlékére

Ez az utazás nehezen feledhető:
postahajóra szálltunk (kissé már hajótöröttek)
nyolcan vagy kilencen, s egy darabig
jó utunk volt, noha borongott a tenger –
de hirtelen villámlott jobbról és akkora
szélvész kerekedett, mint ítéletnapon.
A hajósok is, mi is, okádtunk, ahogy csak
kifért a szánkon. Kicsiny hajónk meg réceként
fölhágott a dühös hab csúcsára s onnan
le egy mély völgybe, majd megint a habbal
fölfelé. (Én meg, mint lovas nyeregben,
a hullámokkal emelkedék s ereszkedék.)
Ha a hajós nem vonja be s futtatja
csuda fortéllyal a vitorla istrángját, bizony
ottmaradunk. Szörnyű volt nézni is.
Így csak imádkozám, s Istenre bízám magam,
majd befekvén a hajós szűk ágyába, mély
álom szállt reám. Miként Jónásra egykoron.
Egyszerre érzem, költ a hajós, s úgymond:
„uram, megholt a szél.” S amott a lámpás,
az már a portus, Istennek hála, már Calais.

Szerelmes levél a XVII. századi Erdélyből

– Vigyázz magadra, édes lelkem,
kerüld a pestises helyet,
tartsd meg jó egészségedet.
Levelet is írnál gyakorta;
igaz gyönyörűséggel olvasom,
szívem, kerek betűidet.
Kérem Istent, segítsen haza-
jutnom, hogy hamar nap
lássalak, nyomhassuk majd ketten
megint az ágyat. Mert addig nincs
se kedvem, se nyugodalmam,
amíg *amúgy* nem fekszünk együtt,
meleg testű, édes hasú, szépen lépő,
kedves feleségem!

Tótfalusi Kis Miklós levele Erdélybe

Az állapot mifelénk mindig zenebonás
de hajózni kell és a nyomtatást
is véghez kell vinni még ha az egyház
rosszallja is a javításokat
– Isten igéje sem romolhatatlan vagyis
hibák csúszhatnak mégoly szent szövegbe
ergo: megjobbítandók – ezért
kérem az eklézsiát nézze el
hogy minden erőmmel igyekszem nemzetem
hasznára lenni s szépen rendesen
kiadni végre ezt a Bibliát
ami úgy kell a népnek mint falat kenyér
mert iszonyú írástudatlanságban él
s hogy emiatt ne kelljen szégyenkeznünk a belgák
angolok és más kiművelt nemzetségek előtt

Naplóbejegyzés 1694-ből

Én, ki még a minap csillagokat
szemléltem Grenovicsban a teleszkópon át,
csudálva a Nap erejét s udvarát,
most Hágában Huygens úrnál bámulom
a mikroszkópium alá rakott legyet:
a szárnya ámulat, s a törzse rettenet.
Köröttünk egyre tágul a világ,
s bár a jövőt meg nem mondhatom,
tudós embernek nyitva áll a tér –
s az ész lesz a legnagyobb hatalom.

A fejedelem Vallomásaiból

Hajónk már túljutott Jütland fő hegyfokán,
s az Északi-tengerre tartott, amikor vad vihar
támadt és harminchat kínos órán keresztül
verték a hullámok dél felé.

Tudtam, ha zátonyra futunk és elmerül
szövetbálákkal megrakott hajónk, elpusztulok
(nem tudok úszni) – s bár a halált
nem bántam, bántott volna, hogy így
kelljen véget érnem. Lázassal és lázongó gyomorral
sírfeliratot szövegeztem magamnak,
hogy lássa az utód: lelkem szilárd maradt
és bátorságom mindvégig töretlen.
(Ó, a hiúság magakelletése!) – De másnap reggel
a szél alábbhagyott, mehettünk Anglia,
s onnan Dieppe felé, s lehettem újra
négykézláb járó tengeri utasból kétféle szárazföldi,
Sáros száműzött grófja, világfi, kolostorlakó.

Lakodalom Gyalun 1700-ban

(Apor Péter alapján)

Ezen a lakodalmon nyitott kádakban állt a bor
ki-ki annyit ihatott amennyit elbírt
a főrangúak aranyos kupákból ezüst serlegekből nyakalták
az első napon a szokásos hosszú ceremónia folyt
de a másodikon merő vigasság
Rabutin tábornok is alaposan berúgott
egyre azt kiáltozta franciául (lévén francia nemzet):
„ma már nem vagyok a császár képe!”
(vagyis nem kell órákig feszítenem a díszhelyen)
A mulatozás egészen hajnalig tartott
de addigra már alig volt táncra-képes férfi
mind kidőlt a sok ital miatt

Mikes-töredék

Rodostó? Sós torok.
Sziklát szél ostoroz.
Nem is külön kolostorban,
mint szép kies Rodostóban;
jobb lett volna Jaroslávban
mint egyedül Jászvásárban –
.
de már aki gályarab,
önszántából is marad.

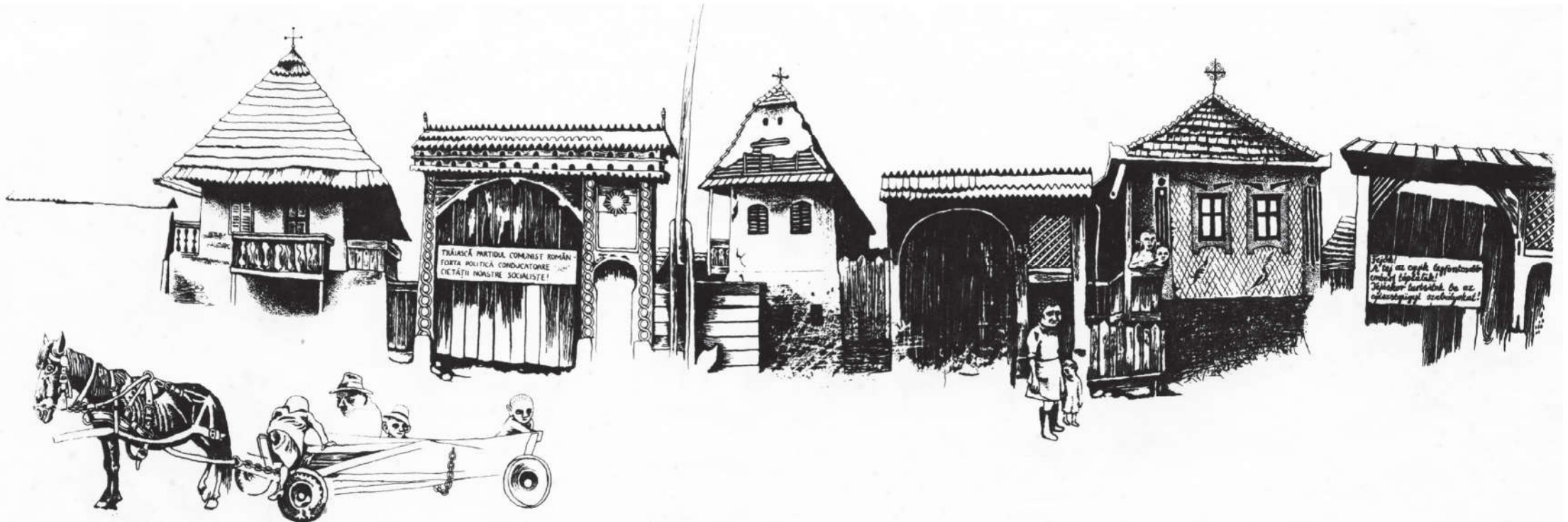
Vásár Párizs városában

(Egy Rákóczi-korabeli magyar naplójából)

Csuda dolgokat láttam a Szent Germenyi
vásárban ez év februárban:
kötelen lépkedő ugráló gyermeket
egy görögöt aki az égő szenet
úgy nyeldeste mint mások a levest
egy anglus lovat amelyik *super-
naturalis* dolgokat mívelt
lábával kidobbantva a pontos időt
megmondva hány poltúra van a pénzben
alamizsnáért térdre ereszkedett
lefeküdt és kutyamód evett

inni meg emberi módon ivott
láttam egy lánykát aki egyszerre hat
kardot forgatott nagy gyorsasággal
kezében a szájában meg a mellén
– más *curiositások*? igen: egy orosz lány
2 tigris
3 medve
4 majom
meg egy hétlábú tehén

este pedig bálban voltam én
szárnyasegérnek öltözötten
egy hattyút megudvaroltam

Gömöri György 1934-ben született Budapesten. Lengyel és magyar irodalmat tanult az ELTE-n. Az ötvenhatos forradalomban való részvétele miatt Angliába menekült. Oxfordban fejezte be tanulmányait, 1969-től 2001-ig a cambridge-i egyetemen tanított lengyel és magyar irodalmat. Clive Wilmerrel számos huszadik századi magyar költőt fordított angolra. Quasimodo- és Ada Negri-díjas, 1999-ben Pro Cultura Hungarica díjjal, 2009-ben Alföld- és Irodalmi Jelen-díjjal, 2014-ben pedig Janus Pannonius műfordítói díjjal és Hídverő díjjal jutalmazták. Magyarul eddig tizen-négy verseskötete jelent meg. Számos lengyel költőt fordított magyarra. A szegedi egyetem szenátora. Londonban él, ahol feleségével 2016-ban kötetet szerkesztett Békássy Ferenc angol verseiből és angol barátaihoz írt leveleiből. Versei és tanulmányai jelentek meg a kolozsvári Komp-Press Kiadónál.

TARTALOM

A csendes Gyilkoson	5
Történet 1552-ből	8
Glossza Szamosközyhöz	9
Szamosközy rovást tesz	11
Erdélyi monológ 1599-ből	12
Példamondatok	13
Magyar diák Danckáról 1616-ban	14
Vihar a tengeren: Szepsi Csombor naplójából	15
Bethlen Gábor levele lovaskatonáihoz	17
K. J. erdélyi hadvezér emlékiratából	19
Magyar kalendárium 1653-ból	21
Tengeri út leírása	25
Szerelmes levél a XVII. századi Erdélyből	26
Tótfalusi Kis Miklós levele Erdélybe	28
Naplóbejegyzés 1694-ből	29
A fejedelem <i>Vallomásaiból</i>	31
Lakodalom Gyalun 1700-ban	32
Mikes-töredék	33
Vásár Párizs városában	34
Egy erdélyi gróf a 18. századból	36
A király unatkozik	37
Erdélyi író naplójából (1835)	38
Teleki László történeteiből	39
Wesselényi Polixéna könyvet ad a vatikáni könyvtárnak	41
1849. július 31.	42
Bem tábornok utolsó üzenete	43

Széljegyzet: Kemény Zsigmond dilemmái	46
Kossuth Lajos 1859-ben találkozik báró Kemény Zsigmonddal	47
Kóborló vasárnap F. Jolánnal	48
Nauplion fölött	50
Kolozsvári jegyzet, 1977	52
Önarckép nyolcéves korból	54
Bergengócia megéneklése	56
Halotttetetők	58
Magyar vers a Holt-tengernél	59
Aleppói helytörténész mondja	60
<i>Jegyzetek</i>	63
<i>Illusztrációk jegyzéke</i>	73
<i>Életrajz</i>	75

A kiadásért felel a Bookart Kiadó igazgatója
Szerkesztette Kovács András Ferenc
Képfeldolgozás Somogyi Márk
Korrektor Domokos Zsófia
Készült 5 ív terjedelemben Arno Pro betűtípussal szedve
120 g-os Pergraphica papíron
Műszaki vezető Császár Csilla
Készült a csíkszeredai Alutus Rt. nyomdájában